

מרכז זלמן שזר / Zalman Shazar Center
האוניברסיטה הפתוחה / Open University
אוניברסיטת תל-אביב / Tel Aviv University

ממגדל בבל לתרבות עברית, וחזרה?

Author(s): **אביבה חלמיש** and Aviva Halamish

Review by: **שימלח הביבא** and Aviva Halamish

Source:

Zmanim: A Historical Quarterly /

זמנים: רבעון להיסטוריה

(2000), pp. 118-120 **אביב**

Published by: Open University / האוניברסיטה הפתוחה, Tel Aviv University / תל-אביב, מרכז זלמן שזר / Zalman Shazar Center / אוניברסיטת

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23437967>

Accessed: 04-11-2015 07:31 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Zalman Shazar Center / מרכז זלמן שזר, *Open University / האוניברסיטה הפתוחה* and *Tel Aviv University / אוניברסיטת תל-אביב* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zmanim: A Historical Quarterly / זמנים: רבעון להיסטוריה*.

<http://www.jstor.org>

ממגדל בבל לתרבות עברית, וחזרה?

א ב י ב ה ח ל מ י ש

זהר שביט (עורכת ומחברת ראשית)
/ בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל,
חלק ראשון, האקדמיה הלאומית הישראלית
למדעים, מוסד ביאליק, ירושלים תשנ"ט, 690
+ כ"ה עמ'

ההיסטוריוגרפיה של היישוב היהודי בארץ-ישראל במאה ה-20 ארוגה חוטי שתי רבים, הלא הם מחקרים על ההיסטוריה המדינית – החיצונית (מסכת היחסים עם המעצמות ועם הערבים) והפנימית (מערכות הבחירות, המפלגות, המאבקים, תחומי ההסכמה ונקודות המחלוקת). ואילו חוטי הערב – ההיסטוריה החברתית והכלכלית – שזורים רק פה ושם, כשהעבודות (החשובות כשלעצמן) שהתפרסמו עד כה בתחומים אלה עדיין אינן מציגות תמונה כוללת. חקר תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל הוא הרי צעיר יחסית, ודרכו של המחקר ההיסטורי לטוות תחילה את סיפור המסגרת, תולדות השלטון, המלחמות וההסדרים המדיניים, ורק לאחר שהועלו על הכתב "דברי ימי הנסיכים והרוזנים" בא תור "ההיסטוריה מלמטה".

סדר אוניברסלי זה של כתיבת ההיסטוריה נשמר במפעל המונומנטלי של האקדמיה הישראלית למדעים, המוציאה לאור (בשיתוף מוסד ביאליק) סדרת כרכים על "תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה" בעריכתו של משה ליסק. הראשון מבין הכרכים על תקופת המנדט עניינו היסטוריה מדינית חיצונית; השני, היסטוריה פוליטית פנימית; ולאחרונה ראה אור כרך על בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל (המכסה גם את שלהי התקופה העות'מאנית, שלה הוקדש הכרך הראשון בסדרה כולה). מיקומו של הכרך החדש ברצף כרכי הסדרה עולה אפוא בקנה אחד עם המתכונת הקיימת, אולם בתחומו שלו – בנייתה של תרבות

ד"ר אביבה חלמיש מלמדת היסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה הפתוחה

עברית בארץ-ישראל – הוא מציע סדר שונה מן המקובל. עד לאחרונה גילתה ההיסטוריוגרפיה הציונית עניין יתר באידיאולוגיה, כשהיא שמה דגש על המלל ומוניחה את המעש. בחקר התרבות העברית בא הדבר לידי ביטוי בכך ש"הרבו לטפל ברוח, ואילו בתבן ובלבנים סרבו לגעת" (זהר שביט, עמ' 3). הכרך שלפנינו, לעומת זאת, הציב לעצמו את המשימה לצקת תחילה את המסד החומרי של המערכת התרבותית, ורק אחר כך, בכרך הבא, יבוא תורה של מהות התרבות העברית מהבחינה התוכנית-אידיאולוגית. תנוח דעתו של מי שסדר זה של הדיון מעלה באפו ניחוח של מטריאליזם היסטורי נוסח "בסיס חומרי ובניין על אידיאולוגי".

הספר אינו בנוי על ההנחה ש"ההווה קובעת את התודעה". נהפוך הוא; עולה ממנו, במפורש ובמובלע, שהכרת הפן האידיאולוגי היא תנאי הכרחי להבנת בנייתם של מוסדות התרבות העברית, שהרי צמיחתם של מוסדות אלה "פה בארץ חמדת אבות" לא היתה עניין טבעי ומובן מאלין, אלא פרי הכרעה אידיאולוגית ומכך שיוחסה להם חשיבות אדירה בביסוסה של האידיאולוגיה הציונית, הפצתה והגשמתה. יעקב שביט ("מעמדה של התרבות בתהליך יצירתה של חברה לאומית בארץ-ישראל, עמדות יסוד ומושגי יסוד") ורפאל ניר ("מעמדה של הלשון העברית בתהליך התחייה הלאומית") עומדים על הקשר שאין לנתקו בין האידיאולוגיה הציונית לבין בניית התרבות העברית בארץ-ישראל. יתרה מכך: עצם הכללתם של מאמרים אלה בכרך שעניינו המוצהר הוא בנינו מוסדות התרבות היא אמירה ברורה על קיומו ומהותו של קשר זה.

הספר מציג בבהירות רבה תזה נוספת: התפתחותו של המרכז התרבותי העברי בארץ-ישראל ועליותו למעמד הגמוני בעולם היהודי קשורות לגסיסת המרכזים באירופה. טענה זו, שעליה יש לזהר שביט זכות ראשונים (בספרה החיים

הספרותיים בארץ-ישראל, 1933-1910, שראה אור ב-1982), יונקת את תוקפה מן התיארוך שמציעה שביט לגסיסת המרכזים באירופה, שאירעה, לשיטתה, מוקדם יותר ממה שהיה מקובל במחקר, בעת שעוד נדמה היה שמרכזי התרבות העברית באירופה מצויים בשיא פריחתם, ובכל אופן זמן רב לפני השואה וללא קשר אליה.

מרכזי התרבות העברית באירופה דעכו כתוצאה מתבוסתה של העברית בתחרות שניהלה עם צרתה – שפת היידיש

ותרבותה. אולם בעוד נצחון היידיש באירופה התרחש באופן סטיכי, טבעי, במקום שבו היה לה קהל צרכנים אותנטי ודינמי, העברית קנתה את בכורתה בארץ-ישראל באמצעות פעולה מודעת ומכוונת, וזכתה בה רק לאחר מאבק עיקש, שבראשיתו נמצאה בעמדת נחיתות. זהו הרקע ל"מלחמת התרבות" בארץ-ישראל, שהיו בה גם גילויי כוחנות ודיכוי ("גדוד מגיני השפה", "עברי דבר עברית!"), ומכאן נובע אופיה האלים, האופייני לשלב מהפכני. הבנת המאבק על גילויין בהקשר תקופתם יש בה כדי לאון או למתן את ביקורתיות היתר כלפיו, הלוקה בקורטוב של חוכמה-שלאחר מעשה (הידיעה שהעברית היא זו שניצחה) וניזונה, במידת מה, מן השינוי ביחס אל היידיש – השפה, תרבותה ודובריה – בעקבות השואה.

גורלה העגום של תרבות היידיש מעורר את המחשבה (האסורה על היסטוריונים), מה עלול היה לעלות בגורלה של התרבות העברית אם לא היה קס המרכז בארץ-ישראל "לפני המבול". ומתלווה לכך עוד הרהור (שהוא כמעט "צלם בהיכל" בדיון על בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל ומעין "חילול הקודש" בעיניהם של הדוגלים בקיימאם של מרכזי לאומיות יהודית בתפוצה מבית המדרש הבונדיסטי): לא זו בלבד שהציונות (שאכן, קצרה ידה מלהושיע את יהודי אירופה) הצילה את התרבות העברית מכליה (או, למצער, מנסיגה לשלב שלפני תחייתה), אלא שבחשבוני היסטורי ארוך טווח, מדינת ישראל הציונית היא שנתנה מחסה גם ליידיש ותרבותה. שהרי כיום, אם יש מקום בתבל שבו מהבהבת עדיין גחלת היידיש – ולא רק באיטלו קתדראות שבהן נלמדות הספרות היידיש (בתרגום לאנגלית) והשפה (ככלי עזר ללימוד ההיסטוריה של עם ישראל ובלשנות) – הרי זה בישראל.

תהליך בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל רצוף סממנים העשויים לתינו כמעשה של דיכוי זהויות וכגילוי של חוסר סובלנות כלפי רב-תרבותיות. אולם מי הוא "הרשע" המדכא? מכונני התרבות העברית בארץ-ישראל, יש לזכור, לא היו שומרי החומות של תרבות מונוליטית דומיננטית ומושרשת, אלא "עולים חדשים" שביקשו ליצור במולדתם החדשה תרבות חדשה (או "תרבות אינטגרטיבית" בניסוחו של י. שביט, עמ' 22-23). אנשים אלה עשו ויתור מודע וכואב על נכסים קרובים ללב מבית אבא, לטובת יצירתה של זהות קולקטיבית יהודית חדשה, שאינה

שיעור עברית במעברה, שנות החמישים. סיפור
ההצלחה של התרבות העברית נראה היום כניצחון
שכלל אינו מובטח

הורוביץ ואחרים, אך העמדות הנחרצות
שהוצגו עד כה היו בבחינת "תחושות בטן"
ולא ניתוח על סמך מסד נתונים. להבא
לא יהיה אפשרי לערוך דיון מעין זה
בלי להידרש לנתונים ולסקירות המופיעים
בכרך שלפנינו.

הספר מצייר יישוב ערני מאוד מבחינה
תרבותית, שניהל פעילות מרשימה על פי
כל קנה מידה – גם מוחלט, גם יחסי
(היקף הפעילות ביחס לגודלו המספרי
של היישוב) וגם השוואתי (בהשוואה
לחברות אחרות באותו זמן ובוודאי
לזו השכנה, והן – צר לומר –
בהשוואה לימינו, בתחומים לא מעטים).
כל קורא או משקיף בלתי משוחד, גם
זה המשוחרר מן המטען האידאולוגי
(במשמעות של הערכת ההישגים גם
על פי תרומתם לתחייה הלאומית ולא
רק במושגים תרבותיים), מסנטימנטים
ומנוסטלגיה אינו יכול שלא להתפעל מן
הפעילות התרבותית התוססת והמגוונת
של היישוב. כאלה היו, למשל, חברי
ועדת פיל, שסיירו בארץ במפנה השנים
1936-1937. הם התרשמו עמוקות מן
הרמה הגבוהה של התרבות העברית,
מהיותה נחלת הרבים ולא מונופול של
האינטליגנציה ומכך "שעם כל היותה
קשורה במסורת היהודית העתיקה הרי
ברובה המכריע תרבות המערב היא".
הרשימו אותם גם כמות הספרים היוצאים
לאור (תרגום לעברית של יצירות מופת
וספרות מקורית), מספרם של עיתונים
יומיים בעברית (ארבעה) ושבעונים

משחקי כדורגל בשבת, אשר נשארה
בתוקפה עד עצם היום הזה. למרבה
הצער, לא כן הדבר בתחום אחר הנסקר
בספר: "כל הספריות היו פתוחות לצורך
קריאה ולימוד גם בשבתות ובחגים, משום
שדווקא בימים אלה התפנו התושבים
לקריאת עיתונים ולעיון בספרות קודש
וחול, ולא היה בזה משום חשש פגיעה
במצוות הדת" (עמ' 374).

המאמר שממנו לקוח ציטוט זה
("התפתחות הספריות ביישוב העברי
בארץ-ישראל", מאת דב שידורסקי, עמ'
367-396) והסעיפים "צריכת הספרים
והיקף קהל הקוראים" ו"אופיו של
קהל הקוראים וריבודו" (בתוך המאמר
"התפתחות המו"לות העברית בארץ-
ישראל", מאת זהר שביט, עמ' 229-246)
הם הקרובים ביותר להיסטוריה חברתית
כפשוטה. מכל התחומים שלגביהם יש
נתונים המאפשרים לבחון את היישוב
כקהל של צרכני תרבות, זהו התחום
הרחב והעממי ביותר, כמעט שווה לכל
נפש (מבחינה כלכלית, להבדיל מקריטריון
אחר: ידיעת השפה, שלא היתה נחלת
הכל). הנתונים המובאים בספר (וחבל
שהם חלקיים בלבד) לגבי כמות הספרים
שראו אור (מקור ותרגום), ומספרם של
הספרים בספריות הציבוריות בעיר ובכפר
ושל המבקרים בהן, הם מרשימים ביותר.
השאלה מה וכמה קרא "דור בארץ" (בוגרי
מערכת החינוך היישובית – ילידי הארץ
ואלה שעלו בגיל צעיר) כבר נדונה בעבר
על ידי ברוך קורצווייל, יונתן שפירא, דן

תערובת – סך כל המסורות הייחודיות
של חלקי האוכלוסיה השונים ביישוב
– אלא תרבות חדשה. קריאה כזאת
של תהליך הבנייה של התרבות העברית
(ברמת התוכן, לאו דווקא המוסדות)
מעניקה פרספקטיבה וחוש מידה נאות
גם לוויכוח המתמשך על "כור ההיתוך"
שניסו לחולל כאן בראשית המדינה.

הנחת היסוד של הספר היא, ש"התרבות
העברית נתפסה בעיני היישוב היהודי
כתרבותו הלאומית וכגורם ראשון במעלה
בתהליכי התגבשותה של הזהות הלאומית
של היישוב היהודי החדש בארץ" (עמ' 1,
ההדגשות שלי, א"ח). המילים המודגשות,
כמו גם השוני בשמות-התואר המופיעים
בכותרת הספר ("בנייתה של תרבות
עברית") ובשמה של הסדרה כולה
("תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל")
מסבים את תשומת הלב לפרמטרים
של הגדרת הציבור המכונה "היישוב".
"היישוב היהודי" הוגדר על פי קריטריון
אידאולוגי (ולא דתי או אתני), ולא נכללו
בו כל היהודים שהתגוררו בארץ-ישראל,
אלא רק אלה ששאפו לתקומה לאומית של
העם היהודי בארץ-ישראל. אחד מביטוייה
המעשיים העיקריים של שאיפה זו היה
נטילת חלק בהוויה התרבותית שהתגבשה
בארץ, ובמרכזה השפה העברית.

השימוש בשם-התואר "עברי", להבדיל
מ"יהודי" (ושם התואר "עברי" ליווה לא
רק שמות-עצם הקשורים לשפה ולתרבות,
כמו הגימנסיה העברית והאוניברסיטה
העברית, אלא גם גופים כמו הגדודים
העבריים, שהוקמו בשלהי מלחמת העולם
הראשונה והיו בהם גם יחידות של יהודים
מאנגליה ומארצות הברית), אין לו ולא
כלום עם כנעניות. אדרבה, ביישוב צמחה
תרבות עברית מלאה ועשירה שינקה מכל
רובדי השפה וקורות העם, והיו בה גם
רכיבים שאובים מן המסורת היהודית.
אבל היתה זו תרבות לא דתית.

מצומצם עוד יותר היה מקומה של הדת
בבנייתה של התרבות העברית בהיבט
שנדון בספר זה – הצמיחה וההתפתחות
של המוסדות. בהיעדר ריבונות מדינית,
רבים מענייני הפרהסיה התנהלו על
פי דינא דמלכותא (השלטון המנדטורי),
וכך נחסך מן היישוב הצורך להכריע
במחלוקות הניצבות במוקד המתח בין
דתיים לחילונים במדינת ישראל. ובכל
זאת התקבלו הכרעות בעניינים ציבוריים,
כמו למשל זו של הראייה קוק בעניין

(עשרה), הפעילות המוסיקלית הענפה ומערכת החינוך העברי, עצמרתה היא האוניברסיטה העברית בירושלים.

הספר **בנייתה של תרבות עברית** הוא שילוב מרשים של קונספציה סדורה ומנומקת עם מיפוי מפורט ושימושי של הפעילות התרבותית לתחומיה ולגווניה – ספרות ועיתונות (זהר שביט), תיאטרון (שמעון לב-ארי), מוסיקה (יהואש הירשברג), לשון (רפאל ניר), אמנות פלסטית (גילה בלס), גרפיקה (בתיה דונר), השיר (המולחן, נתן שחר), קולנוע (משה צימרמן) ומחול (גורא מנור). כל אחד מפרקי מעניין ובעל ערך בזכות עצמו, וכולם יחד יוצרים פסיפס עשיר ותמונה כוללת. מטבע הדברים זוכה הספרות למקום נכבד, הודות למשקלה בכלל הפעילות התרבותית והיותה תחום הידע של מעצבת הספר. אולם זהו כידוע גם התחום היותר נחקר ומוכר, ומשום כך חשובה מאוד תרומתו של הספר דווקא להצגת התחומים האחרים, המוכרים פחות, של הפעילות התרבותית הענפה של היישוב.

נקודת הסיום הכרונולוגית של הספר היא קום המדינה, אך התהליכים הנסקרים בו לא נשלמו עד עצם היום הזה. לאמיתו של דבר, בחלקם אף חלה נסיגה. אם בעת הקמת המדינה נראה היה מפעל בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל כסיפור של הצלחה, היום הוא נראה כניצחון שכלל אינו מובטח. במחסן הקלישאות הציוניות שוכנת לה אחר כבוד זו על תחיית העברית והשרשתה כהישג הגדול ביותר והבלתי שנוי במחלוקת של הציונות, ועל היותה של העברית הדבק המלכד את חלקי העם היושב בציון ותג הזהות המובהק של בניו שגלו. אבל לא לעולם חוסן. הכפר הגלובלי בתחומי התקשורת והאקדמיה מאיים על העברית, וסכנה טמונה גם במתיחת הרב-תרבותיות עד סף הפקיעה ויצירת מצב הפוך מזה המתואר בספר: ויתור על טיפוחה של תרבות עברית, המרתה במגדל בבל לשוני ותרבותי וקידושה של רב-תרבותיות צנטריפוגלית ללא מכנה משותף. אם פעם (בימי ההגבלות המספריות שהטילו הבריטים על העלייה) שקלו מתן זכות קדימה בין שני עולים בעלי כישורים זהים לזה היודע עברית, כיום אין נהוגה בישראל (בשונה מארצות הגירה אחרות ובראשן ארצות הברית) חובת ידיעת השפה הרשמית של המדינה כתנאי לקבלת אזרחות, והגענו למצב הלא-ידיאלי שבו התעמולה במערכת הבחירות לכנסת של מדינת ישראל ולראש הממשלה של מדינת היהודים מתנהלת

בשפות הנכתבות משמאל לימין. האם זוהי נדיבותה של מהפכה מנצחת ומפויסת? או אולי נובע הדבר מזוהרות דעת? חוסר אכפתיות? ואולי לא היתה התרבות העברית אלא פיגום (כפי שהגדיר דוד בן-גוריון את ההסתדרות הציונית כשקרא לפירוקה לאחר קום המדינה) שאפשר להסירו לאחר שהבניין עומד לבטח על תלו? הרהורים אלה מתקשרים לספר שלפנינו בדרך נוספת. הספר חף מאלמנטים ויזואליים. אין הכוונה לקונטרס צבע מפואר ויקר, אלא לאיורים המתחייבים מן הטקסט (תמונה אחת שווה אלף מילים), והחיסרון בולט במיוחד בפרק המרתק על הגרפיקה השימושית ועל הטיפוגרפיה של האותיות העבריות. לא הייתי מתעכבת על עניין זה אלמלא נעור בי החשש שהיעדרם המוחלט של איורים אינו פרי החלטה עקרונית, אלא של מגבלות התקציב. רמז לכך מצאתי במשך הזמן הארוך שנדרש להשלמת הוצאתו (להבדיל מהכנתו) של הכרך הנוכחי (שראה אור בתשנ"ט, אך שלמי התודה נחתמו בפברואר 1993!), ובדברי העורך הראשי: "המערכת תכננה ספר נוסף בסוגיות ההתפתחות ההיסטורית של התרבות והאמנות בארץ-ישראל" (עמ' כ"ג), ניסוח המעיד על תכנון שספק אם יבוצע. יש לקוות שתימצא הדרך להשלים את סדרת הכרכים כולה, וכי הדיון בתרבות של היישוב יושלם לא רק כלפי מעלה – האידיאולוגיה והתכנים – אלא גם כלפי מטה, נוסח "יחיי יומיום ביישוב".

בין ביטחון לביטחון

ש מ ע ן | ג ן ל |

דוד טל / תפיסת הביטחון השוטף

של ישראל, מקורותיה והתפתחותה,

1949-1956, המרכז למורשת בן-גוריון, קריית שדה בוקר 1998, 346 עמ'

עם תום המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה – מלחמת העצמאות בשמה הישראלי – התמודדה הצמרת המדינית הבטחונית של ישראל עם בעיות ביטחון משני סוגים: הביטחון היסודי, שעיקרו התכוננות לקראת "סיבוב שני" של מלחמה רבתי והכנות לקראתה; והביטחון השוטף, שעיקרו הבעיות היומיומיות שהותיר מצב

ד"ר שמעון גולן הוא ראש ענף וחוקר בכיר במחלקת היסטוריה במטכ"ל

הלא-שלום-ולא-מלחמה שנוצר בעקבות המלחמה, מצב שמצא את ביטויו הרשמי בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו בין ישראל לשכנותיה בסיום המלחמה.

במחקרו מציין דוד טל את ההבחנה ביניהם, שהיתה מקובלת גם בתקופה שעליה נסב המחקר. כך, למשל, הבחין דוד בן-גוריון בין "ביטחון שוטף" לבין "ביטחון כללי" או "ביטחון לדורות" (יחוד ויעוד, עמ' 180, 208), ומשה דיין, בהיותו ראש אג"ם ולאחר מכן כרמטכ"ל, השתמש בביטוי "ביטחון שוטף" (אבני דרך, עמ' 120, 147). מחלקת היסטוריה בצה"ל מבחינה במחקריה בין שני הסוגים, ומי שניהן בעת מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים כראש המחלקה, תא"ל (מיל') אברהם איילון ("לנטש"), נהג להבחין בין "יחיי עולם" (הביטחון היסודי) לבין "יחיי שעה" (הביטחון השוטף). כשם שטל טוען כי "אגב כך נעשה קישור בין שני 'סוגי ביטחון': הביטחון היסודי והביטחון השוטף", גורס גם מוטי גולני (תהיה מלחמה בקיץ, עמ' 18) כי "את שתי הגישות המרכזיות בקרב הצמרת השלטונית בישראל יש לבדוק, כאשר עוסקים בביטחון הלאומי, בשני מישורים לעתים מקבילים, לעתים מצטלבים: 1. הביטחון היסודי [...] 2. הביטחון השוטף". המחקר שלפנינו בוחן את מדיניות הביטחון השוטף של ישראל בתקופה שמתום מלחמת העצמאות עד מבצע סיני, תוך שהוא עומד על מקורותיה ועל ביטוייה המעשיים. חידושו העיקרי בתיקוף שהוא מציע: הוא מבחין בין שתי תקופות, שאת קו הגבול ביניהן הוא מציב בתחילת שנת 1956. לטענתו, הנסמכת על תיעוד עשיר, התבססה מדיניות הביטחון בתקופה הראשונה על מאמציה של ההנהגה הישראלית לייצב את הסטטוס-קוו הטריטוריאלי והדמוגרפי שנקבע בהסכמי שביתת הנשק ולבצר, בעוד בתקופה השנייה היתה קיימת הערכה, בשל שינויים גיאוגרפיים, שגורלו של משטר שביתת הנשק נחרץ וסכנת המלחמה קיימת ומוחשית. נלוות לכך ההבחנה, שבעוד בתקופה הראשונה התנהלה פעילות הביטחון השוטף, מושגית ומעשית, בלא קשר לביטחון היסודי, הרי בתקופה השנייה הועמד הביטחון השוטף בצלה של ההתכוננות למלחמה שלה היו נתונים עיקר מרצה ומחשבותיה של ההנהגה.

בני מוריס, שספרו **מלחמות הגבול של ישראל, 1949-1956** נסב גם הוא על מדיניות הביטחון השוטף של ישראל באותן שנים, אינו נזקק להפרדה כזו